

VALTERI
Päivi Norvapalo:
ohjaava opettaja, KM, erityisluokanopettaja,
työnohjaaja STOry, fysioterapeutti

**Haastavan käyttäytymisen
syyt, kohtaaminen ja
ennaltaehkäisy**

valteri.fi

VALTERI

Sisältö

- Mitä haastava käyttäytyminen on?
- Miten sitä ennaltaehkäistään ja analysoidaan?
- Mitkä ovat käyttäytymisen syitä?
- Miten käyttäytymiseen vaikutetaan?

valteri.fi

VALTERI

Haastava käyttäytyminen

- Mitä kukin kokee haastavaksi käyttäytymiseksi?
- Miten ko. käyttäytyminen häiritsee henkilön omaa elämää?
- Pienet lapset "saavat" tönä, nuorten kohdalla sama käyttäytyminen on jo haastavaa...
- Käyttäytyykö hän näin satunnaisesti vai säännöllisesti?

valteri.fi

VALTERI

HAASTAVA KÄYTTÄYTYMINEN

- haastavaan käyttäytymiseen keskitytään, jos se merkittävästi vaikeuttaa uusien taitojen oppimista, sosiaalista kehittymistä ja aiheuttaa vakavaa vaaraa
- kaavamainen ja omituinen käyttäytyminen saatetaan kuvata haittaavaksi, sellaiseen ei ensisijaisesti puututa
- kummallinen käyttäytyminen usein vähenee itsestään, ymmärryksen ja kykyjen karttuessa ja mielekäs tekeminen lisääntyy

valteri.fi

VALTERI

Perusta toiminnalle

- käyttäytymisellä on omat tunnistettavat syynsä
- ei ole olemassa henkilöä, joka AINA käyttäytyy tietyllä tavalla, esim. haastavasti – seuranta, analysointi
- käyttäytymisen syyt liittyvät hyvin usein (lähes aina) ympäristöön ja opetusjärjestelyihin/arjen järjestelyihin

valteri.fi

VALTERI

Tärkeää

- mikäli henkilöllä ilmenee haastavaa käyttäytymistä, kaikkein tärkein on miettiä seuraavaa:
OLENKO PYRKINUT ENNALTAEHKÄISEMÄÄN HAASTAVAA KÄYTTÄYTYMISTÄ SEURAAVIN KEINAIN – OLENKO HUOMIOINUT KAIKKI NÄMÄ ASIAT?

valteri.fi

VALTERI

- Vai ajattelenko, että vain lapsen pitää muuttaa käyttäytymistään, mutta minun ei?
- Kumman tulisi olla joustavampi muuttamaan asioita – minun vai lapsen, jolla on tuen tarvetta?
- Kummalle on helpompaa miettiä syitä ja seurauksia?

valteri.fi

VALTERI

Ennaltaehkäisevä toiminta

1. Ymmärtääkö lapsi mitä kerrot tai haluat? Ymmärrätkö sinä mitä hän haluaa tai kertoo? (Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot) Ovatko ne käytössä eri ympäristöissä kaikkien kanssa?

valteri.fi

VALTERI

valteri.fi

VALTERI

valteri.fi

VALTERI

valteri.fi

VALTERI

Ennaltaehkäisevä toiminta

2. Tietääkö lapsi seuraavat asiat:
 Mitä tehdään?
 Missä tehdään?
 Kenen kanssa tehdään?
 Kuinka kauan tehdään?
 Mitä tehdään seuraavaksi?
 (Strukturointi)

valteri.fi

VALTERI

- XXX:n AAMUTOIMET
- KLO
 - kännykkä herättää
 - sängystä ylösnousu
 - WC:ssä käynti
 - aamupalan syönti
 - pukeminen (eilen illalla valitut vaatteet)
 - mikäli aikaa niin voi lukea
 - ulkovaatteiden pukeminen
 - linkille lähtö tai pyörällä kouluun

valteri.fi

VALTERI

- XXX:N ILTAPÄIVÄ JA ILTATOIMET
- KLO
 - ruoka tai välipala
 - läksyt
 - vapaa-aika (ulkoilu tai haluamasi tekeminen)
- 19.00 viimeistään ulkoa sisälle
 - illapala
 - aamun vaatteiden valinta
- 19.45 hampaitten pesu
- 20.00 suihku ja WC:ssä käynti
 - ikkunoista tai muista rauhallista tekemistä
- 20.55 tarvittaessa WC:ssä käynti
- 21.00 hyvää yötä
- (ei enää nousta sängystä)

valteri.fi

VALTERI

Päiväjärjestys

valteri.fi

VALTERI

Viikkojärjestys

valteri.fi

VALTERI

Kuukausikalenteri

valteri.fi

VALTERI

Työtoimintajärjestys

Päivi Korvapuoli

valteri.fi

VALTERI

Ennaltaehkäisevä toiminta

3. Ymmärtääkö lapsi mitä häneltä odotetaan? (konkretian taso – säännöt, ohjeet riittävän visuaalisesti)

valteri.fi

VALTERI

Toimintaohje museoretelle

Retki LUONTOMUSEOON
Näyttelyn nimi: "Eläimet talvessa luonnossa"

Aika: kesäviikko 10.3.2010 klo 9.00-11.00

- Kokoontuminen koululla, alle-ajassa kello 8.50. Reppu mukaan.
- Lähtö yhdessä linjo-autolla kaupunkiin LUONTOMUSEOON kello 9.00.
- Toiminta museossa:
 - Risu vasemmi neulakoon.
 - Ota mukaan valokuvakamera, lenssi ja kumi.
 - Aloita tutustumiskierros KARHUN luo.
 - Kärsä kierros ja tutustu kaikkien eläimiin.
 - Valitse kaksi eläintä hirttoleikkaukseen.
 - Kijolla tehtävä-Pihkassaai olemaan monissaeseeen teetit valitsemisssi elämissä.
 - Tuhtävän tehjässi voi tutustua museon aadresssi olevaan kiviäytelyyn.
- Kokoontuminen museon ulko-ovien edessä kello 10.50.
- Linjo-auto koululle lähtee 11.00.
- Ruokailu koululla 11.30.
- Koulupäivä jatkuu ruokailun jälkeen normaalisti lukiopöytätyksen mukaan 12.15.

valteri.fi

VALTERI

Portfolion valmistaminen

- Mitä on tarkoitus tehdä?**
Portfolio grafiikantöistä (6 ov)
- Miten suoritetaan?**
 - Kerää työsi opintojesi ajalta
 - Kirjoita jokaisesta työstä
 - nimi
 - millä tekniikalla työ on tehty
 - mitä kuva esittää
- Palauta tehtävä**
 - kenelle
 - mihin mennessä

valteri.fi

VALTERI

- KOKEISSA VASTAAMINEN**
- Lue huolellisesti jokainen kysymys ja mieti, mitä tarkkaan ottaen kysytään.
- Katso, paljonko aikaa on jäljellä ja jaa se kysymysten määrällä.
- Valitse parhaiten osaamasi kysymys ja päättää, mitä kaikkea vastauksessa pitää olla.
- Kirjoita vastaus ja tarkkaile kellosta, paljonko aikaa kysymykseen on jäljellä.
- Valitse seuraavaksi parhaiten osaamasi kysymys ja vastaa siihen.
- Jos koeaika on jäljellä vastattuausi kaikkiin kysymyksiin, käytä loppu aika vastaustesi tarkistamiseen.

valteri.fi

VALTERI

Sopimus esimerkki 2

- SOPIMUS**
- Lupaani tehdä läksyt koulusta tultuani ja syötyäni välipalan.
- En tarvitse siihen aikuista vierelleni, enkä siis odota että äiti tulee töistä kotiin ennen kuin voin aloittaa.
- Voi näyttää tehdyt läksyt äidille hänen tultuaan töistä.
- Saan siitä palkkioksi itselleni hyvän mielen sekä 1000 pistettä.
- Kun olen kerännyt 5000 pistettä voin vaihtaa ne uuteen Anime-sarjakuvalahteen.
- Sopimuksen tekijät

Nimi _____

Nimi _____

valteri.fi

VALTERI

Ennaltaehkäisevä toiminta

- Mielekäs opetussuunnitelma/ päivän sisällön mielekkyys opetuksessa ja kotona; Mitä päivään oikeasti sisältyy?
- länmukaisuus päivän toiminnoissa ja opetussuunnitelmassa? Onko tarjottu muuta kuin entistä?
- Opetusmateriaalin vaihto (tarkkaavaisuus, motivaatio)

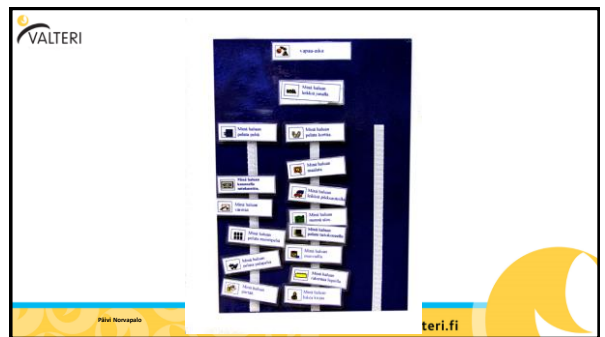
valteri.fi

VALTERI

Ennaltaehkäisevä toiminta

- Valinnan mahdollisuudet (materiaalit, oppiaineet, vaikuttaminen)
 - Mitä hän saa ja voi valita? Osaako hän valita? Tulisiko sitä harjoitella? Tärkeää on saada valita itse!

valteri.fi

VALTERI

Ennaltaehkäisevä toiminta

- Mielekäs vapaa-ajan toiminta; pitääkö kukaan vain oleilusta?
- Aistien yli- ja aliherkkyvät; pitääkö hänen olla koko ajan pingottuneena
- Tunteiden näyttäminen/käsittelyminen; onko tunnetaitoja harjoiteltu (tunnistaminen, nimeäminen, toisesta tunnistaminen, tunteiden säätely jne.)

valteri.fi

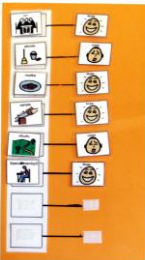
VALTERI

Tunteet...

- Mitä keinoja meillä on purkaa tunteitamme?
- Miten oppilas purkaa tunteitaan?
- Kenen kanssa hän jakaa tunteitaan?
- Mikä tarve tunteen takana on?
- Tunteet ovat psyykinen kompassi siitä missä nyt mennään

valteri.fi

VALTERI

Päätöskappale

eri.fi

VALTERI

Ennaltaehkäisevä toiminta

- Eri ympäristöjen välinen aito yhteistyö; onko eri paikoissa erilaiset säännöt ja tavat toimia?
- Lepo/rentoutuminen, onko riittävästi esim. aistikuormituksen jälkeen; Nukkuuko oppilas riittävästi? Unenlaatu? Osaako rentoutua?
- Lääkitys, sairaudet ym. lääketieteelliset asiat, varsinkin jo käyttäytyminen muuttuu äkillisesti

valteri.fi

VALTERI

RENTOUTUS

- RENTOUTUSTA PITÄÄ HARJOITELLA PÄIVITTÄIN
- RENTOUTUSMUOTOJA: LIHASRENTOUTUS, HENGITYS, MIETISKELY, MIELIKUVAHARJOITTELU
- SOVELLETTU RENTOUTUS: TARKOITUS SAAVUTTAÄ RENTOUTUKSEN TILA LYHYESSÄ AJASSA JA MISSÄ TAHANSA PAIKASSA
- RAUHALLINEN PAIKKA JA SÄÄNNÖLLINEN HARJOITUSAIKA, 20-30 MIN PÄIVÄSSÄ
- OSA AJANHALLINTAA ON LUPPOAIKA

valteri.fi

VALTERI

- Tietääkö hän olevansa arvokas ihmisenä kaikesta käyttäytymisestään huolimatta? Saako hän rakkautta/ aitoa välittämistä myös niinä päivinä kun on käyttäytynyt haastavasti ja ollut peloissaan itsekin?
- Tietääkö hän omasta erityisyydestään? Tietääkö hän mitä vahvuuksia ja pulmia hänellä on? Vai tietävätkö vain kaikki muut?
- Onko muutoksia ollut liikaa? Onko hän stressaantunut? Mitä tulisi lisätä ja mitä poistaa, jotta stressaavat tekijät vähenisivät?

valteri.fi

VALTERI

- 24. Onko hänellä mahdollisuus mennä rauhoittumaan rauhalliseen paikkaan, silloin kun hän tunnistaa itsessään hermostumisen merkkejä?
- ANNA AIKAA JA ANNA TILAA!

valteri.fi

VALTERI

ENNALTAEHKÄISY

- 95 % ennakoitua ja loput on interventioita
- Yhteiset pelisäännöt
- Säännöt: mikä käyttäytyminen on toivottavaa, mitä siitä seuraa. Mitä seuraa sääntöjen rikkomisesta?
- Varhainen puuttuminen: miksi ei puututa? (ei ole keinoja, usko paremmasta, pelko, juridiset oikeudet, ei muutakaan puutu)
- Fyysisen ympäristön muokkaaminen: esineet, sijainti, istumajärjestys
- Riittävät resurssit
- Älä kosketa vihaista, riittävä etäisyys, selkä turvattu, ovet lähellä, pelko provosoi pelkoa, ole rauhallinen ja selkeä, määrätietoinen, itselle taito hallitusti fyysisesti rajoittaa

valteri.fi

VALTERI

KÄYTTÄYTYMISEN ARVIOINTI/ ANALYYSI

- Mitkä tekijät ylläpitävät ongelmia?
- Analysoidaan käyttäytymispuutteet, liikkakäyttäytyminen ja vahvuudet TARKASTI
- Mitä ydintaitoja henkilöiltä puuttuu? Mitä pitäisi harjoitella: omatoimisuus, kommunikointi, käyttäytymisen hillintä
- Käyttäytymistä voidaan vähentää tai vahvistaa sen mukaan mikä on tarpeellista. Mikä on tavoite?
- Opeteltava taito pilkotaan osiin ja opetetaan osa kerrallaan

valteri.fi

VALTERI

Miten käyttäytymiseen vaikutetaan

1. Haasteellisen käyttäytymiseen selkeä määrittely
 - useat henkilöt samaa mieltä käyttäytymisestä
 - yksityiskohtainen

valteri.fi

VALTERI

Miten käyttäytymiseen vaikutetaan

2. Käyttäytymisen syyn arvioiminen
 - ympäristömuuttajat (edeltävät/seuraavat)
 - keinojen valinta perustuu käyttäytymisen syyn ymmärtämiseen
 - tehokas (havainnointi, haastattelut, järjestelmällinen ympäristömuuttajien muokkaus)

valteri.fi

VALTERI

Miten käyttäytymiseen vaikutetaan

3. Seurantajärjestelmän kehittäminen
 - käyttäytymisen määrittely mitattava (kuinka usein, kesto, reaktioiden välinen nopeus)
 - miten kirjaat
 - kuka kerää tiedot
 - tiedon analysointi
 - tiedon arviointi

valteri.fi

VALTERI

Miten käyttäytymiseen vaikutetaan

- Keinon valitseminen
 - riippuu käyttäytymisen syystä
 - tarpeeksi pitkään
 - johdonmukaisesti
 - myönteisen käyttäytymisen vahvistaminen
- Valitun keinon vaikutusten seuraaminen

valteri.fi

VALTERI

Käyttäytymisanalyysi?

- Tieteenala, jonka kautta selvitetään, miksi joku käyttäytyy näin/ mikä käyttäytymisen aikaansaa/ mikä muuttaa käyttäytymistä
- Käyttäytymisanalyysi on tiedonkeräämistä: tilanne, ongelmien syntyhistoria, ylläpitävät tekijät
- Funktionaalinen käyttäytymisanalyysi: pyritään käyttäytymisen ymmärtämiseen sitä säätelevien tekijöiden kautta
- Käyttäytymistä koskevaa tietoa kerätään useista lähteistä... tiedon pohjalta suunnitellaan interventio
- Tavoitteena on ymmärtää miksi ihminen toimii kuten toimii

valteri.fi

VALTERI

Funktionaalinen analyysi

- Käyttäytymisen kuvaileminen
- Käyttäytymiseen johtavien syiden selvittely
- Tilanteet, jossa käyttäytymistä esiintyy
- Käyttäytymisen syiden tunnistaminen: mikä seuraus ylläpitää käyttäytymistä?
- Käyttäytymisen teho / hyöty käyttäytyjälle
- Käyttäytymisen historia /tukitoimet aiemmin

valteri.fi

VALTERI

SEURANTAA SYYN ETSIMISEEN

PV	KLO	MITÄ TAPAH TUI?	KETÄ LÄSNÄ ?	MITÄ SEURASI?	OLETET TU SYYY?

Päiväkirjapöytäkirja

valteri.fi

VALTERI

Keinot (interventiot)

Mikäli käytössä on kaikki ennaltaehkäisevän toiminnan asiat (edellä) ja haastavaa käyttäytymistä edelleen esiintyy, on valittava käyttäytymisen syyn mukaisesti oikea interventio, mutta muistettava, että se vaikuttaa vain sillä kerralla eikä poista haastavan käyttäytymisen syytä

valteri.fi

VALTERI

INTERVENTIO

- Mikä valitaan? Riippuu käyttäytymisen funktiosta... johdonmukainen, pitkäaikainen ja samalla myönteistä käyttäytymistä vahvistetaan...
- 1. sammuttaminen
- 2. muun käyttäytymisen vahvistaminen ja haastavan käyttäytymisen sammuttaminen samanaikaisesti
- 3. time-out
- 4. kirjalliset sopimukset: mikä on ehdottomasti kiellettyä
- 5. oman toiminnan tarkkailu
- 6. uuden toiminnan harjoittelu, jolla sama funktio kuin ei-toivotulla
- 7. ennakkointi, kriisisuunnitelma, valintojen teko
- 8. Aavekki
- 9. rentoutuminen, huomion suuntaaminen muuhun, liikunta
- 10. sosiaaliset tarinat, muistutukset "saan mennä luokasta käytävään, jos en kestä melua"

valteri.fi

VALTERI

Keinot (interventiot)

1. Sammuttaminen
 - sellaisen vahvistajan poistaminen, joka ylläpitää haastavaa käyttäytymistä
2. Muun käyttäytymisen osittainen vahvistaminen sekä haastavan käyttäytymisen sammuttaminen yhdessä

valteri.fi

VALTERI

Keinot (interventiot)

3. Jäähyaikalisä (Time-out)
 - mietittävä: mitä opetat?
 - tärkeää tehdä oikein, jos tehdään väärin, lisääntyy haastava käyttäytyminen usein
 - teho näkyy nopeasti, jos auttaa
 - henkilö siirretään pois tilanteesta, jossa hän käyttäytyy haastavasti, kun tilanteessa on jotain, joka toimii positiivisena vahvistajana haastavalle käyttäytymiselle

valteri.fi

VALTERI

Keinot (interventiot)

4. Ehtojen asettaminen/sopimukset
 - palkkio tehtävän suorittamisesta
 - sopimus kirjallinen tai voin
5. Oman toiminnan tarkkailu
6. Uuden taidon harjoittelu, jolla sama funktio kuin ei-toivotulla käyttäytymisellä esim. kommunikoinnissa

valteri.fi

VALTERI

Keinot (interventiot)

7. Elämänlaadun lisääminen
 - mitä voisi muuttaa opetuksessa ja arjessa, jotta haastava käyttäytyminen vähenisi
 - onko henkilöillä tarpeeksi valinnan mahdollisuuksia ja taitoja, joilla voi lisätä elämänlaatua

valteri.fi

VALTERI

Työkalupakkimme varusteet:

- Asennetyökalut: tieto, kunnioitus, ymmärrys, joustavuus, kärsivällisyys, vaihtoehtoiset toimintatavat, erilaiset ajattelutavat, positiivisuus
- Liikuntatyökalut
- Rentoutustyökalut
- Sensoriset työkalut
- Sosiaaliset työkalut
- Tunnetyökalut

valteri.fi

VALTERI

TEHTÄVÄ:

1. TEE OHJATTAVAN LAPSEN ONGELMISTA ONGELMALUETTELO (määrittele tarkasti) JA JÄRJESTÄ SE
2. ONGELMA-ANALYYSI: LIIKAKÄYTTÄYTYMISET, KÄYTTÄYTYMISPUUTTEET, MYÖNTEINEN KÄYTTÄYTYMINEN
3. ANALYSOI LISÄÄ: TEE SEURANTAA, kirjaa ylös
4. FUNKTIONAALINEN ANALYYSI: mikä on käyttäytymisen funktio

valteri.fi

VALTERI

ONGELMANRATKAISU

- 5. TAVOITE
- 6. VAIHTOEHDOT (aivoriihi, mahd. monta)
- 7. SUUNNITELMA=RATKAISUT
 - miten aiotaan ennaltaehkäistä
 - tarvitaanko jotain interventiota (mitä?)
- 8. ARVIOINTI/SEURANTA

valteri.fi

VALTERI

APUA!!! ???

- Jos työntekijänä "inhoa" lasta, "et enää rakasta/välitä" ... kaikki tunteet muuttuvat kielteiseksi
- Kun et uskalla enää puuttua mihinkään aggression pelossa
- Kun puutut yhä vain kovemmin ottein
- Sinulle työnohjausapua, keinoja
- Vasta tarkan harkinnan jälkeen lapselle lääkeapua. Oireita voi ja pitääkin hoitaa, jos lapsi ei muuten voi hyötyä saamastaan tuesta.
- Hoitaa voidaan masennusta, ahdistusta, rituaaleja, manereita, ärtyneisyyttä, aggressiivisuutta, levottomuutta, keskittymättömyyttä (ADHD), univaikeuksia

valteri.fi

VALTERI

JÄLKIPUINTI

- Mikäli kohtaat väkivaltatilanteen...
- Tilanne on traumaattinen sekä lapselle että sinulle
- Tilanne pitää käydä läpi
- Mitä tapahtui, miltä tuntui, mitä voisi oppia
- Työstetään myös niiden henkilöiden kanssa, jotka tilanteen näkivät
- Työstetään itse tilanne läpi heti tai seuraavana päivänä työkavereiden kanssa
- Tarkoitus on että tilanteen voi jättää psyykkisesti taakseen. Tilanne on käsiteltävä ettei se vaikuta työntekijän ja oppilaan väliseen suhteeseen esim. leimaten ko. henkilö väkivaltaiseksi, vaikeaksi...

valteri.fi

VALTERI

Onerva/Valteri verkossa

VALTERI Onerva Onervan nettisivuilla tietoa tarjoamistamme palveluista, koulutuksista, julkaisuista ja muusta toiminnastamme: www.onerva.fi

VALTERI Valterin nettisivut: www.valteri.fi

Voppi Palvelu sisältää sekä maksullisia että maksuttomia verkkojulkaisuja ja -luentoja. Käy tutustumassa: www.voppi.fi

 Valterin julkaisut löydät Valteri-Puodista: <http://www.valteri.fi/puoti/>

 Tule Onervan tykkääjäksi Facebookissa: <https://www.facebook.com/ValteriOnerva>

 Onervan uutiskirje sisältää ajankohtaisia uutisia, tietoa koulutuksista ja uutisusmateriaaleista. Tilaa uutiskirje: <http://www.onerva.fi/tilaa-uutiskirje/>

 Asiantuntijakirjoituksia ajankohtaisista aiheista: <http://www.onerva.fi/blogi/>

valteri.fi